

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

***ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ***

ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ: Αρχαιολογικό Μουσείο Θέρμων

Φοιτήτρια: Πλευρίτη Ιωάννα, B2012120

Υπεύθυνοι καθηγητές: Μεταλληνός Δημήτριος, Παπαϊωάννου Γεώργιος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- *Εξώφυλλο*..... Σελ.1
- *Σελίδα Τίτλου*.....Σελ.2
- *Περιεχόμενα*.....Σελ.3
- *Εισαγωγή*.....Σελ.4
- *Το Αρχαιολογικό Μουσείο του Θέρμου: Το κτήριο και τα εκθέματά του*.....Σελ.5-12
- *Αξιοποίηση του μουσείου μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα*
..... Σελ.13
- *Φωτογραφίες*.....Σελ.14-27
- *Βιβλιογραφία*..... Σελ. 28

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί πτυχιακή εργασία του τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας, μέλος του Ιονίου Πανεπιστημίου που εδρεύει στο νησί της Κέρκυρας. Κύριο στόχο της εργασίας αυτής αποτελεί τόσο η παρουσίαση του Αρχαιολογικού Μουσείου του Θέρμου όσο και η ενημέρωση για την οργάνωση και λειτουργία ενός αρχαιολογικού χώρου. Η υλοποίηση της εργασίας πραγματοποιήθηκε μέσω έρευνας σε βιβλία και ιστοσελίδες με θέμα τα μουσεία, ενώ μεγάλη βοήθεια αποτέλεσαν εγκυκλοπαίδειες και λεξικά.

Με τον όρο **Μουσείο** ονομάζουμε «ένα μόνιμο ίδρυμα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, που έχει ως έργο του τη συλλογή, τη μελέτη, τη διατήρηση, τη γνωστοποίηση και την έκθεση τεκμηρίων του ανθρώπινου πολιτισμού και περιβάλλοντος, με στόχο τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία»¹. Πρόκειται για έναν χώρο παιδείας, μάθησης, αλλά και μεγάλου ενδιαφέροντος για μικρούς και μεγάλους. Τα αντικείμενα που το αποτελούν, τα εκθέματα² δηλαδή, αφηγούνται την ιστορία τους από την ανεύρεσή τους μέχρι και την τοποθέτησή τους στο χώρο του μουσείου, ενός χώρου με τη δική του ιστορία.

Ως Αρχαιολογικό Μουσείο³ ορίζουμε μία από τις κυριότερες και πιο σημαντικές κατηγορίες μουσείων με κριτήριο το είδος και την χρονική προέλευση των εκθεμάτων του. Πρόκειται για έναν μουσειακό χώρο όπου φιλοξενούνται αντικείμενα τα οποία σχετίζονται με τα αρχαία χρόνια, περίπου μέχρι την ίδρυση και επικράτηση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

¹http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-greece/Ekdoseis/Museology_WEB.pdf

²[http://www.greek-](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CE%BC%CE%B1&dq=)

[language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CE%BC%CE%B1&dq=](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CE%BC%CE%B1&dq=)

³[https://www.noesis.edu.gr/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-](https://www.noesis.edu.gr/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF/)

[%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF/](https://www.noesis.edu.gr/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF/)

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΟΥ ΘΕΡΜΟΥ: **ΤΟ ΚΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ**

Το Αρχαιολογικό μουσείο του Θέρμου αποτελεί ένα από τα πιο εντυπωσιακά, αλλά και τα πιο καινούργια μουσεία στο χώρο της Ελλάδας, το οποίο άνοιξε τις πύλες του για το κοινό τη Διεθνή ημέρα Μουσείων 2016 (18 Μαΐου)⁴ κι εκείνη την ημέρα όλοι οι επισκέπτες είχαν την ευκαιρία να επισκεφτούν το χώρο, να περιηγηθούν σε όλους τους χώρους του μουσείου και να ξεναγηθούν από τους αρχαιολόγους του δωρεάν. Ένα μήνα αργότερα πραγματοποιήθηκαν και τα επίσημα εγκαίνια, παρουσία διάσημων πολιτικών προσώπων.

Βρίσκεται στην κωμόπολη Θέρμο⁵ του νομού Αιτωλοακαρνανίας, βόρεια της λίμνης Τριχωνίδας, λίγα χιλιόμετρα έξω από την πόλη του Αγρινίου και της Ναυπάκτου, ανάμεσα στα βουνά Άγιος Νικόλαος, Μέγας Λάκκος και Μακρυά Ράχη. Το Θέρμο αποτελεί έναν διαχρονικά σημαντικό αρχαιολογικό χώρο, καθώς φέρει μεγάλη ιστορία και περιλαμβάνει πλούσια μνημειακή κληρονομιά. Στην περιοχή αυτή αποδεδειγμένα έχει υπάρξει ανθρώπινη κίνηση και δραστηριότητα από το 2000π.Χ. έως και τον 2^ο αιώνα π.Χ.⁶ Η τοποθεσία στην οποία δημιουργήθηκε αυτό το μουσείο αποτελεί έναν από τους πιο γνωστούς αρχαιολογικούς χώρους της χώρας από τα αρχαία χρόνια μέχρι και σήμερα, καθώς εκεί βρισκόταν αρχικά το ιερό του Απόλλωνα, στη συνέχεια το θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο της Αιτωλίας, ενώ αργότερα εκεί ιδρύθηκε το Αρχαιολογικό μουσείο. Το παλαιότερο Αρχαιολογικό μουσείο φιλοξενούσε διάφορα αγγεία, κάποιες επιγραφές, νομίσματα, πανοπλίες και μετωπίδες, αντικείμενα που ανακαλύφθηκαν στον αρχαιολογικό χώρο, τα οποία όμως λόγω έλλειψης χώρου λίγα χρόνια αργότερα παραχωρήθηκαν σε αρχαιολογικά μουσεία άλλων ελληνικών πόλεων.⁷ Σήμερα, το νέο αρχαιολογικό μουσείο περιλαμβάνει ευρήματα από την περιοχή του Θέρμου από την προϊστορική εποχή μέχρι και τις μέρες μας που μεταφέρθηκαν από το παλιό αρχαιολογικό μουσείο, τα οποία αποτελούν στοιχεία της καθημερινής ζωής των κατοίκων, των εργασιών τους, καθώς και των θρησκευτικών συνηθειών της κάθε εποχής.⁸

Ο χώρος του συγκεκριμένου αρχαιολογικού μουσείου διαχωρίζεται στα παρακάτω μέρη: στον προθάλαμο, στις αίθουσες της μόνιμης έκθεσης και στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων. Ο προθάλαμος δίνει τις αρχικές πληροφορίες για το χώρο και τα αντικείμενα που ανακαλύφθηκαν σε αυτόν μέσα από ένα πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Στη συνέχεια, μέσα από την περιήγηση στη μόνιμη έκθεση του μουσείου, ο επισκέπτης μαθαίνει την ιστορία του Θέρμου με αφετηρία τα πρώτα χρόνια που κατοικήθηκε και σημείο τερματισμού την παρακμή και την ερήμωσή του. Την ιστορία «αφηγούνται» διάφορα μικρά και μεγάλα ευρήματα από το Ιερό του Απόλλωνος Θερμίου, από μικρότερα γειτονικά ιερά, καθώς και ευρήματα από πόλεις – μέλη της Αιτωλικής Συμπολιτείας, που χρονολογούνται από τους προϊστορικούς

⁴<http://network.icom.museum/icom-greece/diethnis-imera-moyseion/diethnis-imera-moyseion/>

⁵<https://www.dimos-thermou.gr/website/directory/%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%BF/>
και Εγκυκλοπαίδεια «Νέα Δομή»,

⁶<http://web4.culture.uwg.gr/history/>

⁷<http://web4.culture.uwg.gr/history/>

⁸<http://web4.culture.uwg.gr/history/>

έως και τους ρωμαϊκούς χρόνους.⁹ Παράλληλα, κείμενα με συμπληρωματικά στοιχεία κι επεξηγήσεις, σχεδιαγράμματα και αναπαραστάσεις συμπληρώνουν την εικόνα και τις γνώσεις του επισκέπτη, καθιστώντας την επίσκεψη εύκολη για όλους, γνώστες της ιστορίας αλλά και ανθρώπους που δεν τη γνωρίζουν. Επιπλέον, υπάρχουν κείμενα και σχέδια σε μορφή Braille για άτομα με προβλήματα όρασης. Τέλος, διάφορες διαδραστικές εφαρμογές στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων ολοκληρώνουν το χώρο και την πληροφόρηση για όλους τους επισκέπτες.¹⁰

Η μόνιμη έκθεση του αρχαιολογικού μουσείου του Θέρμου περιλαμβάνει έξι αίθουσες. Με αυτό τον τρόπο η ιστορία του Θέρμου χωρίζεται σε έξι περιόδους. Η πρώτη αίθουσα φέρει την ονομασία «**Εν τη συνόδω των μεγάλων οδών**»... **ο Θέρμος**»¹¹, αντιπροσωπεύει την πρώτη περίοδο και συνδέεται με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά του φυσικού περιβάλλοντος της Αιτωλίας. Στην αίθουσα αυτή βρίσκονται μεταξύ άλλων ως εκθέματα δύο ειδώλια γυναικών οι οποίες φέρνουν στον κόσμο τα παιδιά τους και ένα τριβείο σίτου φτιαγμένο από πέτρα. Τα εκθέματα αυτά κάνουν τον επισκέπτη να θαυμάσει τη δύναμη της φύσης και τη γονιμότητα της γης, δύο αναλλοίωτα χαρακτηριστικά ανά τους αιώνες. Επιπλέον, μέσα στην πρώτη αίθουσα εκτίθεται μία αμφίγραφη στήλη, η οποία χρονολογείται από τον 3^ο αιώνα π.Χ. και είναι φτιαγμένη από χαλκό. Η κάθε πλευρά της έχει διαφορετικό κείμενο, ενώ τα κείμενα αυτά γράφτηκαν με μία διαφορά περίπου τριάντα χρόνων. Η μία πλευρά αναφέρει τη συνθήκη ειρήνης ανάμεσα στους κατοίκους της Ακαρνανίας και της Αιτωλίας περίπου το 250 π.Χ., όταν συμφώνησαν ότι ο ποταμός Αχελώος θα αποτελεί από εκείνη τη στιγμή τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ τους. Παράλληλα, η ίδια πλευρά αναφέρεται και σε πολιτικά δικαιώματα της εποχής εκείνης. Στην άλλη πλευρά υπάρχει η ανακοίνωση των συνόρων των Οινιαδών και της Μητροπόλεως, πόλεων της Αιτωλίας επίσης, περίπου το 235 π.Χ. Η απόφαση αυτή πραγματοποιήθηκε από τους διαιτητές του Θυρρείου. Με βάση τα κείμενα αυτά, πιστεύεται ότι η χάλκινη αυτή στήλη έπρεπε να είχε τοποθετηθεί στα Ιερά των παραπάνω αναφερθέντων πόλεων – κρατών, δηλαδή στο Ιερό του Θέρμου που βρισκόταν στην Αιτωλία, στο Ιερό του Ακτίου που βρισκόταν στην Ακαρνανία, στο Ιερό των Δελφών, στο Ιερό της Ολυμπίας και στο Ιερό της Δωδώνης. Τα τρία τελευταία Ιερά θα την είχαν από κοινού. Στην ίδια αίθουσα γίνεται αναφορά στο πρώτο αρχαιολογικό μουσείο της περιοχής, καθώς και στην πραγματοποίηση των ανασκαφών που έφεραν στο φως τόσα διαφορετικά αλλά πολύ σημαντικά ευρήματα.

⁹<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

¹⁰<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

¹¹<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

Οι παραπάνω αναφορές γίνονται πάνω σε ένα χρονολόγιο. Τέλος, οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα, πριν προχωρήσουν στη δεύτερη αίθουσα, να δουν το πρωτότυπο ευρετήριο καταγραφής των αντικειμένων που βρέθηκαν στις ανασκαφές.¹² Το ευρετήριο δημιουργήθηκε από τον κύριο Κ.Α. Ρωμαίο¹³ το 1912 και φυλάσσεται σε ειδική προθήκη.¹⁴

Η δεύτερη αίθουσα, με την ονομασία «**Ο προϊστορικός οικισμός στην καρδιά της Αιτωλίας... τόπος συνάντησης και συναλλαγής**»¹⁵ αποτελείται από αντικείμενα που βρίσκονται στην περιοχή από την περίοδο που το Θέρμο κατοικήθηκε για πρώτη φορά, δηλαδή περίπου από το 1700π.Χ. μέχρι και το 1100π.Χ. που η πόλη ερημώνει και καταστρέφεται. Πρόκειται για αγγεία που χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι στην καθημερινή τους ζωή εντός και εκτός σπιτιού, εργαλεία που τους βοηθούσαν στις δραστηριότητές τους, οι οποίες αφορούσαν κατά κύριο λόγο τη γη τους, τα ζώα ή τον πόλεμο, αντικείμενα της λατρείας, καθώς και αντικείμενα που υποδεικνύουν την αρχιτεκτονική των κτιρίων που κατοικούσαν. Επιπλέον, υπάρχουν ελάχιστα αντικείμενα που δίνουν στοιχεία για την αρχιτεκτονική της κατοικίας εκείνη την εποχή, της οικίας β, η οποία αποτελούσε ένα χαρακτηριστικό προϊστορικό σπίτι, καθώς και του αρχηγικού κτιρίου της περιοχής, γνωστό ως Μέγαρο Α.¹⁶

Η τρίτη αίθουσα της μόνιμης έκθεσης του μουσείου φέρει το όνομα «**Ένας νέος οικισμός στη θέση του παλαιού. Μετά την καταστροφή η ζωή στην κοινότητα συνεχίζεται**»¹⁷ και αφορά τον οικισμό του Θέρμου την Πρώιμη εποχή, δηλαδή περίπου τον 8^ο και 7^ο αιώνα π.Χ., μία εποχή που το πιο μεγάλο κτίριο ήταν το πιο σημαντικό του οικισμού. Αυτό το κτίριο ήταν γνωστό ως Μέγαρο Β και χρησίμευε για την έδρα του αρχηγού του οικισμού, καθώς και το μέρος όπου

¹²<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section1/> και <https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

¹³https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%82_%CE%A1%CF%89%CE%BC%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%82

¹⁴<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

¹⁵<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section1/> και <https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

¹⁶<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

¹⁷<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section1/> και <https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

πραγματοποιούνταν όλες οι κοινοτικές συναντήσεις. Στην τρίτη αίθουσα ο επισκέπτης βρίσκει ευρήματα από τη νέα πόλη του Θέρμου και το Ιερό του θεού Απόλλωνα, το οποίο έδρευε εκεί. Κεραμικά αγγεία, αντικείμενα αρχιτεκτονικών στοιχείων, όπλα και λατρευτικά σκεύη από πυλό ή ξύλο είναι κάποια από τα εκθέματα αυτής της αίθουσας. Το Ιερό του θεού Απόλλωνα¹⁸ στο Θέρμο λειτούργησε τον 8^ο και 7^ο αιώνα π.Χ., με τον θεό να θεωρείται ο προστάτης των νέων, τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών. Στο χώρο του Ιερού οι νέοι και οι νέες πραγματοποιούσαν τελετές για την ενηλικίωσή τους προσφέροντας στο θεό - προστάτη τους τα μαλλιά τους. Τα αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν για τις θυσίες προς τον θεό Απόλλωνα, στη συνέχεια προσφέρονταν σε αυτόν και παρέμεναν στο χώρο του Ιερού, μαζί με σφηκωτήρες¹⁹ για το τύλιγμα των μαλλιών, καρφιά, μαχαίρια, ξίφη, δόρατα, αναθήματα²⁰ και αφιερώματα²¹. Ανάμεσα στα πιο σημαντικά αναθήματα ξεχωρίζουν τα χάλκινα ειδώλια ίππων, ιππέων και διάφορων ανδρικών μορφών, τα οποία αποτελούν μικρά κομψοτεχνήματα. Ένα από αυτά απεικονίζει τον θεό Reshef, ο οποίος είναι ο αντίστοιχος με τον θεό Απόλλωνα στους θεούς της Συρίας. Αυτό το ειδώλιο εκτίθεται σε φωτογραφία μέσα στην τρίτη αίθουσα, καθώς το αυθεντικό αντικείμενο φιλοξενείται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, που εδρεύει στην Αθήνα. Ανακαλύφθηκε μέσα στο Ιερό και μάλλον, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, αποτελεί αφιέρωμα κάποιου πολύ σημαντικού πολεμιστή στο θεό Απόλλωνα, ο οποίος προστάτευε και τους πολεμιστές. Ακόμη πιο ξεχωριστό, χάρη στη μοναδικότητά του και στις λεπτομέρειες που απεικονίζονται σε αυτό, είναι το χάλκινο ειδώλιο του κελητίζοντος ιππέα²², όπως ονομάζεται λόγω της απεικόνισης που φέρει.²³

Συνεχίζοντας την περιήγηση μέσα στη μόνιμη έκθεση του μουσείου, η τέταρτη αίθουσα ονομάζεται **«Το Ιερό του Απόλλωνος, τόπος λατρείας και συγκέντρωσης όλων των Αιτωλών...»**²⁴ και περιλαμβάνει στοιχεία της αρχιτεκτονικής σύστασης και διακόσμησης, κυρίως του διακόσμου, των ναών που ήταν αφιερωμένοι στο θεό Απόλλωνα από τον 7^ο μέχρι και τον 2^ο αιώνα π.Χ. και βρισκόταν στην περιοχή του Θέρμου. Ο 7^{ος} και ο 8^{ος} αιώνας π.Χ. είναι μία περίοδος που η περιοχή της Αιτωλίας

¹⁸<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section3/>

¹⁹<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section3/>

²⁰http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1&dq=

²¹http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%AD%CF%81%CF%89%CE%BC%CE%B1&dq=

²²http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BA%CE%AD%CE%BB%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82&dq=

²³<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

²⁴<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section1/> και <https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

και τα γύρω μέρη συσπειρώνονται και αποφασίζουν να δημιουργήσουν χώρους λατρείας για την κοινή τους θρησκεία. Ο πρώτος ναός προς τιμήν του θεού Απόλλωνα χτίστηκε περίπου το 625π.Χ. Ήταν ένας πολύ απλός ναός, καθώς είχε πολύ απλό σηκό²⁵, ενώ το μοναδικό αέτωμα²⁶ βρισκόταν πάνω από την είσοδο. Η στέγη του Ιερού διαμορφώθηκε από γείσο, σίμηπου κατέληγε σε προτομές λιονταριών και ακροκέραμα²⁷, τα οποία είχαν μία πολύ όμορφη διακόσμηση από γράμματα χρώματος λευκού και μαύρου. Ο θριγκός²⁸ ήταν διακοσμημένος με ένα μοτίβο που αποτελούνταν εναλλάξ από μετόπες χωρίς διακόσμηση και τρίγλυφα. Η μακριά πλευρά στο εσωτερικό του ναού διακοσμούσαν με υδρορροές, οι οποίες σχημάτιζαν προτομές λιονταριών με ανοιχτό στόμα. Παράλληλα, οι ηγεμόνες καλυπτήρες²⁹, οι οποίες βρίσκονταν ενδιάμεσα από τις υδρορροές, είχαν στην κατάληξή τους ως διακόσμηση προτομές κορών δαιδαλικού τύπου που έφεραν ένα ολοφάνερο μειδίαμα. Τέλος, ένα πολύ χαρακτηριστικό αντικείμενο που βρισκόταν στο Ιερό του θεού Απόλλωνα αποτελεί η μετόπη³⁰, που φέρει ζωγραφίες πάνω της και το υλικό της ήταν ο πυλός. Πρόκειται για τα αρχαιότερα δείγματα ζωγραφικής πάνω σε μνημεία και αγγεία στον ελλαδικό χώρο, καθώς η χρονολόγησή τους παραπέμπει στην Πρώιμη Αρχαϊκή εποχή. Προέρχονται είτε από την Πελοπόννησο είτε από την Κόρινθο με βάση την τεχνοτροπία και το σχεδιασμό τους. Ωστόσο, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, οι «ζωγραφίες» αυτές είναι πιο πιθανό να ανήκαν στη ζωοφόρο³¹ που βρισκόταν στο πάνω μέρος των τοίχων του σηκού, παρά να αποτελούν μετόπες. Με διαφορά περίπου 130 χρόνων ακολούθησε η επισκευή του ναού αυτού. Ανάμεσα στις επισκευές που έγιναν ήταν και η αλλαγή της στέγης, η δημιουργία δεύτερου αετώματος στην πίσω πλευρά του ναού, καθώς και η αλλαγές στη διακόσμηση. Πλέον, στρωτήρες κορινθιακού ρυθμού, οι οποίοι είναι επίπεδοι, αλλά και ηγεμόνες στρωτήρες απαρτίζουν τη στέγη του Ιερού. Η διακόσμηση στα μέτωπα των στρωτήρων αυτών ήταν ένας μαϊάνδρος³² με γράμματα. Ένα στεφάνι από λουλούδια

²⁵http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%83%CE%B7%CE%BA%CF%8C%CF%82&dq=

²⁶http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B1%CE%AD%CF%84%CF%89%CE%BC%CE%B1&dq=

²⁷http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%BA%CE%AD%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BF&dq=

²⁸http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B8%CF%81%CE%B9%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%82&dq=

²⁹http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%22%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%85%CF%80%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%82+-%CE%B1+-%CE%BF%22&dq=

³⁰http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%B7&dq=

³¹http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B6%CF%89%CE%BF%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82&dq=

³²http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BC%CE%B1%CE%AF%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82&dq=

αποτελούσε τη ζωγραφιά που διακοσμούσε την κορυφή της στέγης. Επιπλέον, οι καλυπτήρες τώρα πια είχαν σχήμα τριγωνικό και κατέληγαν σε προτομές γυναικών. Διάφορα είδη λουλουδιών, όπως ο λωτός³³, τα ανθέμια³⁴ και ο πλοχμός, διακοσμούσαν τη σίμη και το γείσο των αετωμάτων. Παράλληλα, η υδρορροή που βρισκόταν στο αέτωμα έμοιαζε με λιοντάρι και το γωνιακό ακρωτήριο θύμιζε τη Σφίγγα καθισμένη. Η μορφή αυτής της καθισμένης Σφίγγας, φτιαγμένη από πυλό, αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά εκθέματα της τέταρτης αίθουσας. Σε ναούς μικρότερους από το Ιερό του θεού Απόλλωνα βρέθηκαν ζωγραφισμένες μετόπες, φτιαγμένες από πηλό, οι οποίες έφεραν αναπαραστάσεις από τις Χάριτες, την Ίριδα, έναν Κένταυρο με το όνομα Φόλος, αλλά κι ένα γάμο ανάμεσα σε μυθικά πλάσματα.³⁵ Επίσης, σε αυτούς τους τόπους λατρείας βρέθηκαν ένα ακροκέραμα με τη μορφή Σιληνών, ένα μικρό σε μέγεθος ειδώλιο αμνού, καθώς και διάφορα πήλινα αγγεία με τη μορφή κεφαλών κορών, όπως είναι η Αθηνά, αναθηματικά ειδώλια με τη μορφή γυναικών σε διάφορες στάσεις του σώματος, οι οποίες κρατούν στα χέρια τους τα αντικείμενα που θέλουν να προσφέρουν στους θεούς, με τη μορφή θεών οι οποίοι απολαμβάνουν το δείπνο τους, με τη μορφή υδριαφόρων³⁶, καθώς και προτομών. Τη συλλογή συμπληρώνουν μικρά πήλινα αγγεία, όπως είναι οι αμφορίσκοι, τα σκυφίδια³⁷, οι υδρίσκες³⁸, οι κρατηρίσκοι³⁹, οι λύχνοι⁴⁰ και οι αγνύθες⁴¹. Ένα πολύ όμορφο παράδειγμα των παραπάνω αντικειμένων αποτελεί μία φιάλη, η οποία ανήκει στα πιο σημαντικά εκθέματα του μουσείου, είναι φτιαγμένη από χαλκό και είναι διακοσμημένη - χαραγμένη με τέσσερα δελφίνια και ένα ρόδακα⁴², από τον οποίο εκφύονται περιμετρικά ανθέμια.⁴³

³³http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BB%CF%89%CF%84%CF%8C%CF%82&dq=

³⁴http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CE%AD%CE%BC%CE%B9%CE%BF&dq=

³⁵<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section3/>

³⁶https://greek_greek.enacademic.com/179592/%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%B1%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82

³⁷http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%83%CE%BA%CF%8D%CF%86%CE%BF%CF%82&dq=

³⁸http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%AF%CE%B1&dq=

³⁹<https://enacademic.com/searchall.php?SWord=%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%82&from=xx&to=en&did=&stype=0>

⁴⁰http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BB%CF%8D%CF%87%CE%BD%CE%BF%CF%82&dq=

⁴¹<https://enacademic.com/searchall.php?SWord=%CE%B1%CE%B3%CE%BD%CF%8D%CE%B8%CE%B5%CF%82&from=xx&to=en&did=&stype=0>

⁴²http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%81%CF%8C%CE%B4%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CF%82&dq=

⁴³<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

Η πέμπτη αίθουσα της έκθεσης φέρει το όνομα «**Πόλεις – μέλη της Αιτωλικής Συμπολιτείας γύρω από τον Θέρμο**»⁴⁴. Τα αντικείμενα που φιλοξενεί, ανακαλύφθηκαν σε τάφους, οι ένοικοι των οποίων ήταν πλούσιοι άνθρωποι. Οι τάφοι αυτοί σύμφωνα με τους αρχαιολόγους βρίσκονταν στις πόλεις – κράτη της Αιτωλίας γύρω από τη λίμνη Τριχωνίδα, οι οποίες είχαν υψηλό βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο και ήταν αυτές που αποτέλεσαν κάποια στιγμή την Αιτωλική Συμπολιτεία⁴⁵. Ανάμεσα στα εκθέματα αυτής της αίθουσας ξεχωρίζουν κάποια αγγεία από πηλό που είναι διακοσμημένα με διάφορες παραστάσεις, αγγεία από πηλό και χαλκό που απεικονίζουν την ομάδα αθλημάτων της πόλης του Αγρινίου, μία οينوχοΐσκη⁴⁶ φτιαγμένη από γυαλί, τα κοσμήματα μίας πλούσιας κυρίας από χρυσάφι, δέκα νομίσματα από ασήμι, καθώς και ένα στεφάνι με φύλλα κισσού από χρυσό.⁴⁷ Η μόνιμη έκθεση ολοκληρώνεται στην έκτη και τελευταία αίθουσα. Τα εκθέματά της προέρχονται από την περίοδο που το Θέρμο μετατράπηκε από θρησκευτικό κέντρο σε επίσημο πολιτικό και θρησκευτικό κέντρο της Αιτωλικής Συμπολιτείας και σχετίζονται με τα μέτρα και τα συστήματα που οργανώθηκαν εκείνη την εποχή για την ισότητα, την ισοτιμία και την αυτονομία όλων των πόλεων – κρατών που συμμετείχαν. Είναι η εποχή που στην περιοχή του Θέρμου δημιουργήθηκε η πολιτική Αγορά, δηλαδή το σημείο συνάντησης των πολιτών και της λήψης αποφάσεων, όπου χτίστηκαν το Βουλευτήριο, δηλαδή τρεις μεγάλες στοές που περιτριγυρίζονταν από έναν πολύ μεγάλο αριθμό βάθρων και εξεδρών, και δύο πανέμορφες κρήνες. Στην αίθουσα αυτή εκτίθενται το λίθινο βάθρο όπου στεκόταν το άγαλμα της Αιτωλίας, το οποίο αποτελεί αφιέρωμα των κατοίκων της Αιτωλίας στο Ιερό του Θέρμου λόγω της υπεροχής τους απέναντι στους Γαλάτες περίπου το 279π.Χ., ένας ομφαλός από πέτρα που είχε ανάγλυφη διακόσμηση, ο οποίος δεν διασώθηκε ολόκληρος, κομμάτια που δίνουν αρχιτεκτονικά στοιχεία της εποχής από τις στοές, τα νομίσματα που χρησιμοποιούσαν οι πολίτες της Αιτωλικής Συμπολιτείας για τις εμπορικές συναλλαγές και τις πολιτιστικές δραστηριότητές τους με άλλες πόλεις, τα οποία ήταν φτιαγμένα είτε από χαλκό είτε από άργυρο, αναθήματα που δεν διασώθηκαν ολόκληρα, μερικές πανοπλίες και ανδριάντες από χαλκό μαζί με διάφορα εξαρτήματά

⁴⁴<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section1/> και <https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

⁴⁵<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

⁴⁶http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%87%CF%8C%CE%B7&dq=

⁴⁷<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

τους, όπως είναι οι οφθαλμοί, οι βόστρυχοι⁴⁸, οι δάκτυλοι, τα ανδρικά μόρια, τα κρόσσια πτερύγων χιτώνων, η θήκη ξίφους με εγχάρακτη διακόσμηση μικρών επάλληλων φύλλων, η λαβή ξίφους με μορφή κεφαλής αετού, η οπλή αλόγου σε φυσικό μέγεθος και κάποια θραύσματα κράνους. Επιπλέον, ανάμεσα στα πιο επιβλητικά εκθέματα της έκτης αίθουσας ανήκουν ενεπίγραφες⁴⁹ στήλες από πέτρα, τα κείμενα των οποίων αναφέρονται σε τιμητικά ψηφίσματα του Κοινού των πολιτών της Αιτωλίας με τα οποία απονέμονταν διάφορα πολιτικά προνόμια. Οι συγκεκριμένες στήλες αποτελούν τμήμα του δημοσίου αρχείου του Ιερού του Θέρμου. Τα περισσότερα από αυτά τα ευρήματα βρίσκονταν στο Ιερό μέχρι και τη διπλή καταστροφή του από τον Φίλιππο Ε' αρχικά το 218π.Χ. κι έπειτα το 206π.Χ. Περίπου το 167π.Χ. η Αιτωλική Συμπολιτεία κατακτάται από τους Ρωμαίους, με αποτέλεσμα το Θέρμο να παρακμάσει και να χάσει τη σημασία του ως κέντρο θρησκευτικό και πολιτικό. Λίγα χρόνια αργότερα, με τη ναυμαχία του Ακτίου το 31π.Χ. γράφεται το τέλος για την ιστορία του Θέρμου, καθώς ξεκινάει η μετακίνηση των κατοίκων της Αιτωλίας στη Νικόπολη, ενώ η Αιτωλική Συμπολιτεία γίνεται μέλος της Αχαϊκής επαρχίας.⁵⁰ Η τελευταία αίθουσα φέρει το όνομα «**Αιτωλική Συμπολιτεία: Από το φυλετικό έθνος στην ομοσπονδία πόλεων**».⁵¹ Ολοκληρώνοντας την επίσκεψη στην μόνιμη έκθεση του μουσείου ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφτεί και την αίθουσα πολλαπλών χρήσεων. Η αίθουσα αυτή, εκτός από χώρο πραγματοποίησης εκδηλώσεων, αποτελεί το χώρο φιλοξενίας όλων των ηλεκτρονικών μηχανημάτων, μέσα από τα οποία ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να βρει και να πάρει συμπληρωματικές πληροφορίες τόσο για την ιστορία του Θέρμου και του Ιερού όσο και για τα διάφορα ευρήματα που κοσμούν τις αίθουσες του μουσείου. Πιο συγκεκριμένα, τα μηχανήματα αυτά αποτελούνται από διαδραστικές εφαρμογές μέσα από τις οποίες ο επισκέπτης μπορεί να ζήσει την εμπειρία μιας ψηφιακής ξενάγησης, να παίξει διάφορα παιχνίδια γνώσεων ή αντίληψης ή μνήμης, να συμπληρώσει το χρονολόγιο και να απαντήσει στο κουίζ γνώσεων με βάση τα όσα γνωρίζει από μόνος του και αυτά που έμαθε μέσα στο μουσείο. Με αυτό τον τρόπο, η περιήγηση στους χώρους του μουσείου είναι εκπαιδευτική, διδακτική, αλλά και παράλληλα διασκεδαστική.⁵²

⁴⁸http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B2%CF%8C%CF%83%CF%84%CF%81%CF%85%CF%87%CE%BF%CF%82&dq=

⁴⁹http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%22%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%82+-%CE%B7+-%CE%BF%22&dq=

⁵⁰<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

⁵¹<http://web4.culture.uwg.gr/rooms/section1/> και <https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

⁵²<https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μπορεί το Αρχαιολογικό Μουσείο του Θέρμου να μην μετράει πολλά χρόνια λειτουργίας, αλλά αυτό δεν αποτέλεσε εμπόδιο στο να κερδίσει το ενδιαφέρον του κοινού. Αντίθετα, κατάφερε να γίνει δημοφιλές για όλες τις ομάδες επισκεπτών, με κυριότερη τους μαθητές των σχολείων. Ανάμεσα στους υπόλοιπους επισκέπτες ξεχωρίζουν τα παιδιά, τα οποία συνδυάζουν την επίσκεψή τους με διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα υλοποιούνται από την Εταιρεία Φίλων του Μουσείου⁵³, την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας και Λευκάδας⁵⁴, καθώς και του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης⁵⁵ του Θέρμου. Μέσα από αυτά τα προγράμματα οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί τους μαθαίνουν την τοπική ιστορία, αφού πρώτα ανακαλύπτουν το φυσικό, το κοινωνικό και το πολιτισμικό περιβάλλον που την καθόρισε και τη διαμόρφωσε ανά τα χρόνια.⁵⁶ Κάποια από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται είναι οι λαμπερές ιστορίες της φωτιάς, οι πνοές του ανέμου, η λατρεία στον θεό Απόλλωνα («Λατρεύοντας τον θεό Απόλλωνα - “Μετόπες” και μύθοι στο Ιερό του Θέρμου»⁵⁷) και οι μικροί αρχαιολόγοι («Ερευνώ και ανακαλύπτω στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θέρμου»⁵⁸).

%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-
%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/

⁵³ <http://www.filoimouseiouthermou.gr/>

⁵⁴ <https://www.culture.gr/el/ministry/SitePages/viewyphresia.aspx?iID=1668>

⁵⁵ <http://www.kpe-thermou.gr/%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC/>

⁵⁶ <https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>

⁵⁷ http://followodyseus.culture.gr/Portals/54/PDFs/tonia/EFA%20AITOLOAKARN/entupo2_dhmotiko.pdf

⁵⁸ <http://www.kpe-thermou.gr/wp-content/uploads/2018/03/%CE%9C%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%9F-1%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%A1%CE%9F.pdf>

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

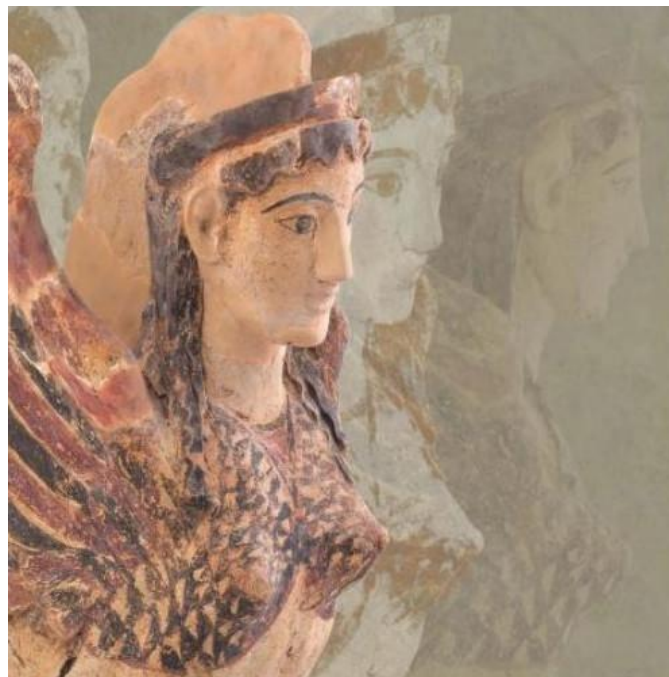

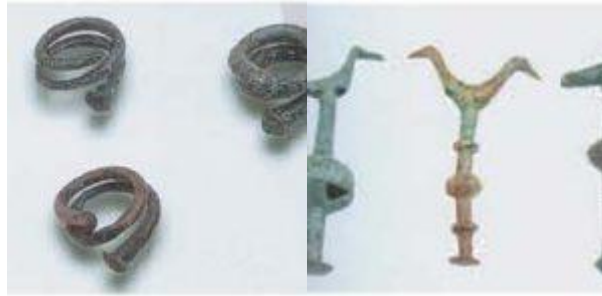

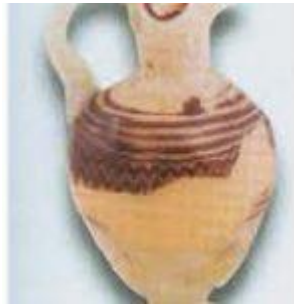

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- <https://www.dimos-thermou.gr/website/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85/>
- <http://web4.culture.uwg.gr/history/>
- <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%AD%CF%81%CE%BC%CE%BF>
- Εγκυκλοπαίδεια «Νέα Δομή»
- <http://www.filoimouseiouthermou.gr/>
- Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας «ΠΥΛΗ»
- PearceM.Susan, Μουσεία: αντικείμενα και συλλογές, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2002.
- Νάκου Ειρήνη, ΜΟΥΣΕΙΑ: ΕΜΕΙΣ, ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, Εκδόσεις νήσος, Αθήνα 2001
- http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-greece/Ekdoseis/Museology_WEB.pdf
- <https://www.noesis.edu.gr/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF/>
- Λεξικό "ΠΥΛΗ"
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/
- Ακαδημαϊκό Λεξικό
<https://enacademic.com/>
- <https://www.culture.gr/el/ministry/SitePages/viewyphresia.aspx?iID=1668>
- <http://www.kpe-thermou.gr/%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC/>

